

אגדת ה'יום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

נדה טז | גורל האדם ובחירתו

מכאן יוצאים חיים

לקראת סיום התלמוד הבבלי, מובאות אגדות שעשויות להיות קשות ללימוד, אך גם אגדה יסודית ומרכזית. האגדות הקשות הן אלו שקשורות לנושאים של מסכת נדה, ועוסקות בעניינים צנועים ואינטימיים. אולם באופן מפתיע, בתוך כל רצף האמירות הללו, מופיעה פתאום אמרה הנוגעת לאחת מסוגיות היסוד ביהדות: הבחירה החופשית. על הפסוק שבו איוב מקלל את יומו, "הלילה אמר הורה גבר", אומר המדרש כי יש מלאך ששמו לילה, והוא מביא לפני הקדוש ברוך הוא את הטיפה לפני שתהפוך לעובר. בשלב זה, ממש בתחילת היווצרות האדם, כבר נחרץ גורלו. התכונות והמאפיינים שלו נקבעים הרבה לפני יציאתו לאוויר העולם. זו אמירה כבדת-משקל מבחינה מחשבתית, כי לכאורה היא מגבילה את יכולת הבחירה. לא משנה כמה יתאמץ האדם כדי להרוויח כסף, למשל, כי אם נגזר עליו להיות עני – הוא יהיה עני חרף כל מאמציו. הגמרא אכן מאזנת את האמירה הזו, ומסייגת סיוג חשוב: אמנם נקבע אם האדם העתידי יהיה חכם או טפש, עשיר או עני, אך לא נקבע אם הוא יהיה צדיק או רשע. כל מה שקשור למעשיו, להתנהגותו, לרמתו המוסרית, מה שנכלל בדברי חז"ל בגדר "ראת שמים" – תלוי בבחירתו

דריש ר' חנינא בר פפא: אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר לפניו: רבוננו של עולם, טפה זו מה תהא עליה? גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני?
ואילו רשע או צדיק - לא קאמר, כדרבי חנינא,
דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

של האדם בלבד.

חשוב להבחין כי כדרכה של הגמרא, התוצאה בנויה מקושיה ומתירוץ, ואינה מוצגת מלכתחילה כעמדת ביניים. יש כאן שתי שיטות ששתיהן צריכות להיאמר במלוא התוקף: יש הכרח, ויש בחירה. יש גזרה אלוקית, יש תכנית לעולם, ובמסגרתה יש תפקיד לכל אדם, לכן עליו לקבל את הנתונים שיתאימו לתפקידו; אולם מה יעשה האדם בנתונים הללו, כיצד יתנהג, איזה אדם יהיה, אלו השאלות שמוטלות לפתחו ובהן נמדדת אישיותו. הגזרה האלוקית מגדירה את תפקידו, אבל בידו להחליט אם ימלא את התפקיד וכיצד.

התוצאה המתקבלת משתי אמרות אלו קשורה, אולי, להקשר המקורי של הפסוק. כשאויב מתחיל לדבר על ייסוריו האיומים, הוא מקלל את היום שבו נוצר, מה שמשקף את הגישה שביום היצירה נחרץ גורלו של האדם – כולל מכאוביו וייסוריו; אלא שחכמינו מסייגים ומזכירים כי מצב האדם אינו תלוי רק ברגע היצירה. האדם אינו אמור לקלל את עצם קיומו ולראות את כל חייו כגזרת גורל, אלא ליטול אחריות ולהחליט להיכן להוביל את חייו.

אגדה זו מופיעה בדיונים רבים של חכמי ישראל סביב הבחירה החופשית, בדרך כלל ללא ציון ההקשר הרחב שלה בגמרא. מצד האמת, לפחות במקרה הזה אין צורך לציין את ההקשר הרחב, כיוון שאמרה זו של חז"ל נאמרה בפני עצמה, והגמרא אצלנו רק מביאה אותה במהלך הדיון. עם זאת, יש משמעות להבאתה בדיון זה דווקא. בלי אמרה זו, רצף הדפים הללו ואולי גם המסכת כולה נראים כמו התעסקות מיותרת בעניינים שפלים. מה לתורה ולמקומות המוצנעים בנו? מה לתורה ולרגעים המוצנעים בחייו? אולם כאשר מבינים שבמקומות וברגעים הללו יכולים לצאת לדרך חיים שלמים, כאשר מודעים לגודל השפעתה של נקודת הפתיחה הזו על האדם שיכול לצמוח ממנה, כל התמונה של מסכת נדה מוארת באור אחר. אור של יצירת חיים חדשים.